

a dokázat, že se Gide opírá o utopistická a nemarxistická kritéria. V poslední z těchto kapitol jsem mluvil o vojenské deformaci socialistického státu (a nikoliv o militaristicky zdeformovaném socialismu, což je rozdíl!). Užil jsem tohoto termínu v souvislosti s Leninovými slovy o dělnickém státu s byrokratickým kazem, která jsem citoval, a řekl jsem, že je to důsledek kapitalistického obklíčení, kdy nutnost vojenské obrany konzumuje množství energií a vynucuje si opatření, která nepřispívají k plnějšímu a harmoničtějšímu rozvoji socialistického životního slohu, který by jinak byl už vyspělejší. Připouštím, že termín deformace nebyl vhodný k označení důsledků, plynoucích z trvajících kapitalistického obklíčení, a že i jiné formulace nebyly správné. Ale všechny tři kapitoly mého referátu byly pokusem o vyvrácení Gidových kritik. V stručném závěru jsem však s některými Gidovými soudy o sovětském uměleckém dění vyslovil souhlas. Gide mluvil hlavně o literatuře, mne tehdy znepokojoval v první řadě architektonický klasicismus. Pamatuji se, že jsi se o tomto mém referátu krátce a zcela odmítavě zmínil v Rudém právu, kdežto Fučík psal o něm s uznáním, a přestože mi vytknul, že jsem nemálo přehnal v kritice sovětského umění, prohlásil mě vystoupení za klad onoho diskusního večera. Podobně o tom psal Weiskopf: konstatoval, že jsem vyvracel Gidovu knihu, ačkoliv jsem přiznal, že jsem ctitelem Gidova literárního díla.

Vím, že se obsah Surrealismu proti proudu nedá obhájit. Hned po Květnové revoluci jsem měl o tom příležitost hovořit v agitpropu s L. Čivrným a na jeho výzvu jsem náš rozhovor shrnul v příspěvu odeslaném ústřednímu agitpropu KSČ. Byl to dopis naprosto upřímný, netvrdím však, že byl, už pro svou stručnost, na kořen věci jdoucí autokritikou. Snad jsem se směl domnívat, že přece nebyl přijat zcela nepříznivě: okolnost, že na podzim 1945 Hoffmeister, jenž mě žádal o průklep tohoto dopisu pro ministra Kopeckého, vyslovil se o něm s vřelým uznáním a naznačil mi, že se i ministr Kopecký k němu staví pozitivně. To, že jsem pak měl několikrát příležitost k spolupráci s ministerstvem informací a ministr Kopecký mne osobně ujistil, že má z této spolupráce radost. O výtvarné encyklopedii, jejíž program jsem mu vypracoval, se zmiňoval i ve své řeči na Sjezdu národní kultury v dubnu 1948; rovněž okolnost, že v létě nebo na podzim 1948 Mukařovský, jenž z vlastního podnětu navrhoval mou profesuru, a jiní členové vysokoškolské komise mi říkali, že strana proti tomu nemá námítky, to vše potvrzovalo podle mého soudu tuto mou domněnku. Ostatně někteří z kulturních pracovníků, jejichž stanoviska, projevy a jednání se 1937–1938 podobaly mým, nepodávali pokud vím výslovnou autokritiku, když se přihlašovali do strany, a říkali naopak s vděčností, že se o minulosti už nemluvílo.

Obsah onoho příspěvu (jehož průklep nemám, neboť jsem jej odevzdal Hoffmeisterovi) byl zhruba tento:

Konstatoval jsem, že jsem nikdy nebyl členem strany, už proto, že jsem si vědom, že k tomu nejsem svou nedisciplinovaností způsobilý, ale že vzhledem k dlouholeté spolupráci s Levou frontou apod. upřímně lituji, že jsem se

1937–1938 svou vinou octl v konfliktu s komunistickým tiskem. Jsem si rovněž vědom, že politická stanoviska, vyslovená v Surrealismu proti proudu, byla z jádra nesprávná a že jsem se dal v ohni polemik strhnout k nepromyšleným výročkám nebo k takovým výročkám, jejichž obsah jsem záhy uznal za neudržitelný. Zkrátka, že mé stanovisko k této brožuře a ke všem podobným projevům z té doby je zásadně negativní. Posléze jsem vyslovil naději, že snad bude příležitost, abych svou vlastní, odbornou práci osvědčil svůj kladný poměr k vědeckému revolučnímu socialismu a k čs. lidové demokracii.

Vím, že jsem se onou brožurou a svým jednáním 1937–1938 politicky úplně diskvalifikoval. Vím, že jsem k politické činnosti velmi špatně kvalifikován, poznal jsem svou nezpůsobilost politickou a nezpůsobilost k politice. Došel jsem k přesvědčení, že pro zbytek svého života učiním nejlépe, soustředím-li se na svou odbornou práci, že je nejvyšší na čase, abych se pokusil udělat něco pořádného, neboť vše, co jsem dosud spáchal, byly jen roztěkané improvizace. Zřekl-li jsem se politické činnosti, nezřekl jsem se ovšem politického, dialekticko-materialistického světového názoru, v jehož duchu chci svou výtvarně teoretickou práci, kterou si kladu za úkol, udělat.

Mé názory na umění, zejména pokud jde o soudobou tvorbu, jsou jak víš, v příkrém rozporu s dnes směrnatou estetikou a kritikou. Nikoliv v politických otázkách, nýbrž zde, v odborných, uměleckých a estetických názorech, je pro mne dnes jádro rozporu a sporu, který cítím bolestně a který těžce nesu. O správnosti svých uměleckých názorů jsem v zásadě pevně přesvědčen a mám za to, že jsou ve shodě s dialektickým materialismem. Mám-li jednou větou a jedním příkladem vyjádřit podstatu svých názorů na umění a podstatu tohoto rozporu, řekl bych, že vidím v Picassovi jeden z nejzáračnějších zjevů dějin umění a tvorbu, která chce pokračovat na cestě, již svými vskutky historickými a patrně do daleké budoucnosti plodnými objevy prorazil, za umění opravdu revoluční, a naproti tomu považuji za nešťastný omyl, jestliže umění tohoto druhu je jako formalistické a úpadkové odsuzováno a zakazováno. Tento spor a rozpor, jako všechny základní rozpory v oblasti umění, může rozsoudit jen budoucnost.

Znovu se omlouvám, že Tě obtěžuji svými soukromými dopisy. Snažil jsem se být co nejstručnější, a přece je to zase sáhodlouhé psaní!

S pozdravem K. Teige.“

Za odstavcem končícím slovy „...jsem ctitelem Gidova literárního díla“ je v edici Z kulturních zápasů další text:

„Pamatuji se také, že jsi mi už tehdy říkal, že s Fučíkovým úsudkem nesouhlasíš. Nelze se dovolávat svědectví mrtvých, proto se nezmiňuji o tom, co mi říkali Sekanina a Haken.“

Shěhlo se toho tehdy více: Neumannova studie o moderním malířství u příležitosti výstavy SVU Mánes, Neumannovy články v Lidové kultuře, jež měly polemickou ozvěnu ve Volných směrech, v Tvorbě a v U, dále Hoffmeisterovy články o sovětském umění ve Volných směrech, výstava čs.